

LAGUTSKOTTETS BETÄNKANDE 1/2006 rd

Regeringens proposition med förslag till lagar om ändring av de bestämmelser om behandling av brottmål i tingsrätten som ingår i lagen om rättegång i brottmål, rättegångsbalken och i vissa andra lagar

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 4 februari 2005 en proposition med förslag till lagar om ändring av de bestämmelser om behandling av brottmål i tingsrätten som ingår i lagen om rättegång i brottmål, rättegångsbalken och i vissa andra lagar (RP 271/2004 rd) till lagutskottet för beredning.

Lagmotioner

I samband med propositionen har utskottet behandlat följande lagmotioner:

- lagmotion med förslag till lag om ändring av 1 kap. 8 a § och 5 kap. 13 § i lagen om rättegång i brottmål (LM 83/2003 rd — Hanna-Leena Hemming /saml. m.fl.), som remitterades till utskottet den 24 september 2003
- lagmotion med förslag till lag om ändring av 14 kap. 6 och 7 § i rättegångsbalken (LM 69/2004 rd — Pertti Hemmilä /saml.), som remitterades till utskottet den 3 juni 2004 och
- lagmotion med förslag till lag om ändring av 14 kap. 6 och 7 § i rättegångsbalken (LM 73/2005 rd — Pertti Hemmilä /saml.), som remitterades till utskottet den 13 september 2005.

Utlåtande

I enlighet med riksdagens beslut har grundlagsutskottet lämnat utlåtande i ärendet (GrUU 31/2005 rd). Utlåtandet har bifogats betänkandet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- lagstiftningsråd Asko Välimaa, justitieministeriet
- biträdande justitieombudsman Petri Jääskeläinen
- tingsdomare Merja Vainio, Helsingfors tingsrätt
- tingsdomare Matti Kuuliala, Jyväskylä tingsrätt
- tingsdomare Kimmo Valkiala, Tammerfors tingsrätt
- statsåklagare Pekka Koponen, Riksåklagarämbetet
- häradsåklagare Markku Uotinen, åklagarämbetet i Åbo härad
- biträdande polischef Jari Liukku, polisinspektionen i Helsingfors härad
- jurist Leena Vitie, Rättsskyddscentralen för hälsovården
- advokat Markku Fredman, Finlands Advokatförbund
- ordförande, tingsdomare Jyrki Kiviniemi och tingsdomare Mikko Saleva, Tingsrättsdomarna rf

- ordförande, häradsåklagare Harri Lindberg, Suomen Syyttäjähdistys ry
- professor Juha Lappalainen
- professor Jyrki Virolainen.

PROPOSITIONEN OCH LAGMOTIONERNA

Regeringens proposition

I propositionen föreslås ändringar i de bestämmelser om behandling av brottmål i tingsrätten som finns i lagen om rättegång i brottmål, rättegångsbalken, förundersökningslagen, tvångsmedelslagen, tingsrättslagen, lagen om verkställighet av böter och militära rättegångslagen.

I propositionen föreslås för det första att en ny skriftlig summarisk straffprocess införs för gärningar som den skyldige har erkänt. Inom ramen för förslagets tillämpningsområde kan brottmål avgöras i domstolen utan att huvudförhandling ordnas. Det är dock fråga om ett domstolsavgörande som träffas på grundval av det skriftliga rättegångsmaterialet. För det skriftliga förfarandet krävs den åtalades medverkan, dvs. dennes uttryckliga samtycke. Dessutom ska den åtalade ha erkänt gärningen. Enligt förslaget ska även målsägandens samtycke till det skriftliga förfarandet inhämtas. Det föreslås att tillämpningsområdet också begränsas av det straffmaximum som föreskrivs för brottet. Ett fängelsestraff på högst nio månader ska kunna dömas ut i det skriftliga förfarandet. I sådana fall när svaranden inte hörs muntligen kan dock ett fängelsestraff på maximalt sex månader dömas ut.

Många olika medel föreslås för att färre huvudförhandlingar ska behöva ställas in samt för att minska olägenheterna med inställningarna. Bland annat föreslås det att bestämmelserna om huvudförhandling i brottmål ändras så att domstolen under vissa förutsättningar kan höra vittnen och sakkunniga eller förhöra målsäganden eller en annan svarande i bevissyfte vid huvudförhandlingen trots att svaranden är frånvarande. En person som redan har hörts ska i normala fall inte höras på nytt vid den fortsatta behandlingen.

I syfte att minska antalet huvudförhandlingar som måste ställas in föreslås det också att en part, ett vittne eller någon annan som ska höras

när domstolen har beslutat om hämtning av personen och denne har tagits i förvar inte får vara berövad sin frihet längre än fem dygn, transporttiden inräknad. Bestämmelserna att en svarande under vissa förutsättningar får hämtas till det första sammanträdet utsträcks även till vittnen och andra personer som ska förhöras i bevissyfte.

För att den fortsatta huvudförhandlingen ska kunna ordnas på ett ändamålsenligt sätt föreslås den tid med vilken en huvudförhandling får skjutas upp bli förlängd. Behandlingen av omfattande mål underlättas så att det räcker att ett mål behandlas under minst två vardagar i veckan i stället för som i dag under tre vardagar i veckan när huvudförhandlingen ska fortsätta under dagar som följer på varandra.

Det föreslås att bestämmelserna om domstolarnas disciplinära makt moderniseras. En domstol ska kunna bestämma att den som uppträder störande måste betala en rättegångsbot. Domstolen föreslås också få rätt att bestämma att den som stör en rättegång tas i förvar.

I propositionen föreslås det att ett rättegångsbiträde ska kunna förordnas för en målsägande i alla slags mål som gäller brott mot liv, hälsa eller frihet, om ett förordnande ska anses befogat med hänsyn till hur allvarligt brottet är, målsägandens personliga förhållanden och övriga omständigheter. Även en stödperson ska kunna förordnas för en målsägande i dessa fall.

Bestämmelserna om undersökning av sinnesstillståndet hos svaranden i ett brottmål ändras. Innan domstolen bestämmer om svarandens sinnesstillstånd ska undersökas ska den separat avgöra frågan om det har visats att svaranden har förfarit på ett sådant straffbart sätt som anges i åtalet. Å andra sidan kan domstolen på förslag av åklagaren, den misstänkte eller dennes intressebevakare redan under förundersökningen eller före huvudförhandlingen bestämma att den

misstänktes sinnestillstånd skall undersökas, ifall den misstänkte har erkänt sig skyldig till den straffbara gärningen.

De föreslagna lagarna avses träda i kraft ungefär ett halvt år efter det att de har antagits och blivit stadfästa.

Lagmotionerna

I lagmotion LM 83/2003 rd föreslås ändringar i 1 kap. 8 a § och 5 kap. 13 § i lagen om rättegång i brottmål. Bestämmelserna om skyndsam be-

handling av ett mål ska också kunna tillämpas när en målsägande i brottmål är under arton år.

I lagmotionerna LM 69/2004 rd och LM 73/2005 rd föreslås att 14 kap. 6 § i rättegångsbalken får en ny bestämmelse som säger att parterna inte får uppträda med täckta ansikten eller maskerade i rättssalen. Dessutom föreslås 14 kap. 7 § i rättegångsbalken få en bestämmelse som tillåter att domstolen straffar dessa personer direkt på eget initiativ med böter.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Allmän motivering

Av de orsaker som nämns i propositionen och på grundval av annan utredning finner utskottet propositionen nödvändig och lämplig. Utskottet tillstyrker lagförslagen, men med följande anmärkningar och ändringsförslag.

Allmänt

En övergripande revidering av rättegångsförfarandet i brottmål trädde i kraft den 1 oktober 1997. Målet med reformen var att rättegångar i brottmål skulle bli muntliga, koncentrerade och direkta. Dessutom var ambitionen att man materiellt sett skulle uppnå rätt resultat i ett flexibelt förfarande för att små mål ska klaras av snabbt och stora mål kunna genomgå en grundlig, men processekonomiskt sett adekvat behandling (se LaUB 9/1997 rd).

I sitt betänkande om revideringen framhöll lagutskottet att det inte med säkerhet går att förutse hur reformen kommer att utfalla. Därför ansåg lagutskottet det då nödvändigt att reformstarten följs upp noga och att det i förekommande fall vidtas åtgärder för att se över bestämmelserna.

Den aktuella propositionen innefattar många olika förslag där den gemensamma nämnaren är en ambition att göra rättegångsförfarandet i brottmål snabbare, rationellare och flexiblere utan att tumma på parternas rättssäkerhet (se RP 271/2004 rd, s. 6, andra spalten). Bland försla-

gen märks särskilt de nya bestämmelserna som syftar till att minska behovet av att ställa in huvudförhandlingar. Vidare föreslås åtgärder för att underlätta de fortsatta huvudförhandlingarna. Detta görs bland annat genom modifierade tidsfrister för skyldigheten att ordna en ny huvudförhandling. Utskottet menar att de föreslagna bestämmelserna kan generera större flexibilitet i rättegångarna utan att reformen har några större konsekvenser för principen om koncentrerade rättegångar.

Lagutskottet menar att de föreslagna ändringarna sammantaget sett är lämpliga verktyg för att undanröja de missförhållanden som förekommit. Vad beträffar tidsfristerna noterar utskottet att regeringen i motiven (s. 8, första spalten och s. 26, andra spalten) anför uppgifter som tyder på att domstolarna i dagsläget inte i allt väsentligt följer sin skyldighet enligt 5 kap. 13 § i lagen om rättegång i brottmål att hålla huvudförhandlingen inom två veckor från det att brottmålet blev anhängigt när svaranden är yngre än 18 år. Enligt lagutskottet är det viktigt att processbestämmelserna inte bara är relevanta i största allmänhet utan också i den meningen att de bör kunna följas i straffprocesser. Dessutom är det av betydelse för personer som deltar i en rättegång att processbestämmelserna ger en något så när tillförlitlig bild av verkligheten i rättegångsprocesser. Förslaget att ändra tidsfristen ovan innebär enligt utskottet inte med automatik att ambitio-

nen att behandla brottmål där svaranden är yngre än 18 år i snabb takt frångås.

I propositionen ingår ett flertal förslag för ökad användning av tekniska hjälpmedel vid rättegångar. Liknande reformer har redan genomförts i behandlingen av tvistemål. Det är bra, menar utskottet, att modern bild- och ljudöverföringsteknik tillämpas för att underlätta sessionerna i situationer då det är motiverat med avseende på målets art och parternas omständigheter. Som regeringen säger (s. 33, andra spalten) måste domstolarna skaffa lämplig teknisk utrustning om de nya möjligheterna ska kunna utnyttjas. Följaktligen understryker utskottet att domstolarna måste få adekvata ekonomiska resurser för att skaffa teknisk apparatur. Annars kan det i värsta fall bli så att de nya bestämmelserna inte alls kommer att tillämpas.

Det nya skriftliga förfarandet

Det nya summariska förfarandet. Det nya 5 a kap. i lagen om rättegång i brottmål är den viktigaste reformen i propositionen. Förslaget innebär att ett helt nytt så kallat summariskt förfarande införs om svaranden erkänt en gärning och vissa kriterier då uppfylls. Det nya förfarandet ersätter således ingen av de gällande mekanismerna.

Under utskottsbehandlingen av det nya summariska förfarandet framkom det en del kontroversiella synpunkter. Efter vissa överväganden bestämde sig utskottet för att tillstyrka det nya förfarandet. Utskottets ståndpunkt hade flera bidragande orsaker. Å ena sidan finns det ett uttalat behov av det nya förfarandet, om man ser till de nuvarande summariska förfarandena och problemen med dem. Å andra sidan har det nya förfarandet ett begränsat tillämpningsområde samtidigt som parterna rättssäkerhet ombesörjts på behörigt sätt i de närmare bestämmelserna.

I de allmänna motiven (s. 14 ff.) ger regeringen en omfattande förklaring till varför ett utvidgat ordningsbotsförfarande eller strafforderförfarande inte kan komma i fråga i detta fall. Utskottet håller med regeringen.

Med hänvisning till motiven (s. 17) anser utskottet liksom regeringen det uteslutet att så kal-

lad behandling i svarandens utevaro enligt 8 kap. 11 och 12 § i lagen om rättegång i brottmål tillämpas i större omfattning. Som regeringen påpekar har tillsynsorganet enligt Förenta Nationernas konvention (MP-konventionen) om medborgerliga och politiska rättigheter riktat kritik mot våra gällande bestämmelser om behandling i svarandens utevaro.

Avgränsat tillämpningsområde. Tillämpningsområdet för det nya skriftliga förfarandet är begränsat i flera avseenden. Det medverkar enligt utskottet till att förfarandet kan antas. Det krävs för det första att den åtalade ger sitt samtycke och att han eller hon erkänner det brott som åklagaren beskriver i sitt åtal. För det andra krävs det också att målsäganden går med på förfarandet. En tredje begränsning är att förfarandet beror på hur allvarligt det aktuella brottet är. Ett villkor är att det för inget enskilt brott som avses i ett åtal som väcks av allmänna åklagaren under de omständigheter som nämns i åtalet har föreskrivits strängare straff än böter eller fängelse i högst två år. I förfarandet får ett straff på högst nio månader fängelse utdömas. Dessutom krävs det att svaranden i det skriftliga förfarandet inte får dömas till strängare straff än sex månader fängelse utan att han eller hon ges tillfälle att avge en muntlig utsaga. En fjärde begränsning är att brott som begås av personer under 18 år inte alls omfattas av det muntliga förfarandet.

Lagutskottet menar att det skriftliga förfarandet begränsas på ett mycket väsentligt sätt av dessa faktorer. Enligt propositionen (s. 41, andra spalten) ska inte heller mål där bevisningen är otydlig behandlas i det muntliga förfarandet. Detta är motiverat, anser utskottet. Vi har emellertid att göra med en mycket betydande begränsning av tillämpningsområdet för det nya förfarandet, och därför är det befogat att införa explicita bestämmelser om detta. Följaktligen föreslår utskottet en komplettering av 5 a kap. 1 § i lagen om rättegång i brottmål enligt vad som närmare framgår nedan i detaljmotiven.

Uppföljning av reformen. I avsnittet om offentligheten vid rättegång anser grundlagsutskottet i

sitt utlåtande att det skriftliga förfarandet inte står i strid med grundlagen eller Finlands internationella förpliktelser avseende mänskliga rättigheter, så länge förfarandet är ett begränsat undantag från huvudregeln som fortfarande är att behandlingen vid en rättegång i brottmål ska vara offentlig. Över lag är det dock mycket svårt att i förväg förutse i hur stor omfattning det skriftliga förfarandet i grund och botten kommer att tillämpas. Lagutskottet understryker vikten av att justitieministeriet noga följer upp hur det nya förfarandet tillämpas och i förekommande fall lägger fram förslag till hur eventuella missförhållanden kan undanröjas.

Andra omständigheter som enligt lagutskottet talar för ett skriftligt förfarande är fördelarna när det gäller att organisera och avsätta resurser för domstolarnas och åklagarnas arbete. Regeringen går in på dessa vinster i propositionen (s. 31 ff.). Under behandlingen i utskottet har det förekommit divergerande synpunkter på vilken nytta det är med reformen. Trots detta anser lagutskottet det uppenbart att reformen medverkar till att resurserna för åklagarna bättre kan användas för åtalsprövning av brottmål som är juridiskt krävande och där bevisningen är otydlig. Däremot är det svårt att förutse de exakta konsekvenserna. Följaktligen är det viktigt att också konsekvenserna för de personella resurserna följs upp (se också LaUU 18/2005 rd).

Detaljmotivering

1. Lag om ändring av lagen om rättegång i brottmål

5 kap. Om väckande av åtal

1 § (Ny). I paragrafen föreskrivs om väckande av åtal. Enligt *1 mom.* väcker åklagaren åtal genom att tillställa tingsrättens kansli en skriftlig stämningsansökan. När domstolen anser det befogat kan den bestämma att åklagaren får väcka åtal genom att själv utfärda stämning.

Det nya skriftliga förfarandet vid behandling av brottmål utgår från att svaranden erkänner sig skyldig till den gärning som åklagaren beskriver

i åtalet och samtycker till att ärendet avgörs i ett skriftligt förfarande. Enligt motiven till regeringens proposition (s. 45/II) är avsikten den att om det utifrån förundersökningen förefaller möjligt att gå in för ett skriftligt förfarande skall svaranden i samband med delgivningen av stämning, stämningsansökan och eventuella privaträttsliga yrkanden uppmanas att inom en av domstolen utsatt tid skriftligt meddela tingsrätten om han eller hon erkänner gärningen och samtycker till ett skriftligt förfarande. Svaranden ska också ges möjlighet att om han eller hon så önskar direkt i samband med delgivningen underteckna en anmälan av vilket framgår att svaranden erkänner den gärning som beskrivs i åtalet och samtycker till ett skriftligt förfarande.

I motiven till propositionen (s. 46/I) påpekas att svarandena inte nödvändigtvis är särskilt benägna att efter att ha mottagit en stämning själva aktivt returnera en blankett med ett erkännande till tingsrätten. Det bästa förfarandet vore därför att få ett erkännande i samband med att stämningen delges. Utskottet har kommit fram till att den mest praktiska lösningen därför är att redan åklagaren överväger möjligheterna att få ett erkännande och ett samtycke i samband med att stämningen delges svaranden personligen. Detta leder i sin tur till att det skriftliga förfarandet i regel bör inledas med en s.k. åklagarstämning.

Lagutskottet föreslår att *1 mom.* kompletteras med en bestämmelse enligt vilken åklagaren alltid själv får väcka åtal om avsikten är att ett mål ska behandlas i sådant skriftligt förfarande som nämns i *5 a kap.*

Utskottet understryker emellertid att den föreslagna kompletteringen inte löser problemen i anslutning till erkännande och samtycke. I praktiken är det polisen, åklagarna och tingsrätterna som i samråd kan utforma fungerande procedurer som siktar till att skapa användbara mallar för olika situationer.

5 a kap. Om avgörande av mål utan huvudförhandling

1 §. I paragrafen föreskrivs om förutsättningarna för skriftligt förfarande. Förutsättningarna har direkt samband med det maximistraff som

gäller för den gärning som beskrivs i åtalet samt svarandens erkännande och samtycke till att ärendet behandlas i ett skriftligt förfarande. Vidare förutsätts det att svaranden är myndig vid gärningstidpunkten och att inte heller målsäganden yrkar på att huvudförhandling ska hållas.

Grundlagsutskottet framhåller i sitt utlåtande att *1 mom. 2 punkten* om samtycke kompletteras med en passus om att samtycket skall vara uttryckligt samt om dess rättsliga verkan. Lagutskottet föreslår att punkten ändras på det sätt som grundlagsutskottet anför i sitt utlåtande.

Av motiven till propositionen (s. 42/II) framgår att avsikten inte är att avgöra ärenden genom skriftligt förfarande om bevisfrågan är oklar. I sådana fall ger en muntlig rättegång domstolen de bästa möjligheterna att pröva de bevis som läggs fram. Enligt lagutskottets mening är det så väsentligt för parterna i ett brottmål att oklara mål lämnas utanför skriftligt förfarande att lagen bör innehålla en uttrycklig bestämmelse om detta.

Lagutskottet föreslår därför att *1 mom.* kompletteras med en ny *5 punkt* enligt vilken ett mål kan avgöras utan att huvudförhandling hålls om det med hänsyn till utredningen i målet och också utifrån en helhetsbedömning är obehövligt. Det ska alltså inte vara möjligt att avgöra ett mål genom skriftligt förfarande om det exempelvis råder osäkerhet om svarandens skuld trots att denne har erkänt gärningen, om det finns anledning att misstänka att förundersökningsmaterialet är bristfälligt eller om en huvudförhandling är motiverad exempelvis för att pröva omständigheter som gäller brottspåföljden och dessa brister inte kan avhjälpas på ett tillförlitligt sätt utan att parterna ges tillfälle att avge en sådan uttala som nämns i *3 § 2 mom.*

Behovet av huvudförhandling skall bedömas som en helhet med beaktande särskilt av svarandens och målsägandens rättssäkerhet. Det kan vara skäl att hålla huvudförhandling exempelvis om svaranden är en utlänning. Genom en huvudförhandling kan domstolen försäkra sig om att svaranden har uppfattat stämningens ansökans innehåll korrekt.

2 §. I paragrafens 1 mom. föreskrivs om förfarandet när svaranden uppmanas meddela tingsrätten om han eller hon erkänner den gärning som beskrivs i åtalet och samtycker till att målet avgörs utan huvudförhandling.

Grundlagsutskottet framhåller i sitt utlåtande att formuleringen om samtycke ska kompletteras på motsvarande sätt som *1 § 1 mom. 2 punkten*. Lagutskottet föreslår därför att momentet ändras på det sätt som grundlagsutskottet föreslår.

Av motiven till propositionen (s. 46) framgår att svaranden har rätt att senare återta sitt erkännande. Svaranden kan likaså återta sitt samtycke till skriftligt förfarande och till att avstå från huvudförhandling. Sistnämnda åtgärd är givetvis möjlig endast fram till att tingsrätten meddelat sin dom i ärendet. Utskottet upprepar än en gång sin uppfattning om att man bör sträva efter att svaranden ger sitt erkännande och lämnar samtycke till skriftligt förfarande redan i samband med att stämningen delges. Det finns förvisso då en risk att svaranden inte hinner överväga konsekvenserna av ett erkännande och ett samtycke. Därför är det viktigt att svaranden samtidigt blir upplyst om sin möjlighet att återta samtycket till skriftligt förfarande. Utskottet föreslår därför att *2 § 1 mom.* kompletteras med en bestämmelse enligt vilken svaranden i samband med delgivningen också ska upplysas om betydelsen av ett samtycke och möjligheten att återta samtycket.

6 kap. Om huvudförhandling

3 §. I paragrafen föreskrivs om möjligheterna att inleda huvudförhandling trots vissa i *2 §* nämnda hinder. Utskottet har justerat endel uttryck i *2 mom. 1 punkten* så att den motsvarar motiven i regeringens proposition (s. 52/II).

3 a §. Paragrafen innehåller bestämmelser om när ett ärende kan behandlas trots att svaranden inte är närvarande. Enligt *1 mom.* kan domstolen höra vittnen och sakkunniga eller förhöra målsäganden eller en annan svarande i bevissyfte, om svaranden i samband med stämningen har underrättats om att bevisningen kan tas upp även om han eller hon är frånvarande. Målet får lika-

så behandlas till övriga delar om det är nödvändigt för att målsägandens privaträttsliga anspråk ska kunna behandlas eller bevis tas upp.

Av propositionsmotiven (s. 52/I) framgår att domstolen med stöd av 1 mom. i bevissyfte också kan höra en person trots att svaranden inte på förhand har underrättats om detta i samband med stämningen. En sådan person skall dock enligt motiven höras på nytt vid den fortsatta behandlingen.

Lagutskottet ställer sig i princip bakom denna bestämmelse men uppmärksammar samtidigt paragrafens 3 mom. enligt vilket det normala förfarandet är att bevisning som upptagits när svaranden varit frånvarande inte tas upp på nytt när svaranden är närvarande. Med avvikelse från denna regel skall bevisningen tas upp på nytt om svaranden begär det och har haft laga förfall för sin utevaro men inte har kunnat anmäla detta i tid. Bevisning tas likaså upp på nytt om domstolen anser att det är nödvändigt av något särskilt skäl. Om en person, om vilken svaranden inte har underrättats på förhand i samband med stämningen, hörs som vittne när svaranden är frånvarande säkerställer föreslagna 3 mom. inte enligt lagutskottet helt att denna typ av bevisning kan tas upp på nytt när svaranden är närvarande. Med hänsyn till svarandens rättssäkerhet är det emellertid viktigt att sådan bevisning på svarandens begäran alltid kan tas upp på nytt när svaranden är närvarande. Utskottet föreslår därför att momentet kompletteras med en bestämmelse om detta.

Ingressen. Eftersom utskottet föreslår att även 5 kap. 1 § ändras måste lagförslagets ingress justeras.

2. Lag om ändring av rättegångsbalken

2 kap. Om domförhet

6 §. Utskottet har preciserat 2 mom. genom en tillagd hänvisning till 5 a kap. i lagen om rättegång i brottmål.

12 kap. Om parterna

33 §. I 1 mom. föreskrivs om tagande i förvar av en part eller en person som ska höras, om domstolen har bestämt att personen ska hämtas till domstolen. Enligt regeln får frihetsberövandet inte räcka längre än fem dygn, transporttiden inräknad.

Enligt gällande lag får frihetsberövandet räcka högst tre dagar. Lagutskottet anser förlängningen motiverad, eftersom det ger större chanser till rättegång också i de fall där en person medvetet undviker att infinna sig i domstolen. Grundlagsutskottet har emellertid ansett det viktigt att komplettera bestämmelsen med att tagande i förvar inte får ta en längre tid än vad som är nödvändigt för att säkerställa rättegång. Lagutskottet föreslår att momentet kompletteras med en bestämmelse om detta.

14 kap. Om handläggning av mål inför rätta

7 §. Paragrafen har bestämmelser om de disciplintraff domstolen kan döma ut för att upprätthålla ordningen under rättegången. Som ny disciplinär påföljd föreslås i 2 mom. tagande i förvar. Åtgärden kommer i fråga om en rättegångsbot enligt 1 mom. inte förslår för att avhjälpa störningen. I det fallet kan domstolen bestämma att den som är personligen närvarande i rätten omedelbart tas i förvar och hålls i förvar i högst 24 timmar. Om en part tas i förvar, ska domstolen pröva om behandlingen av målet kan fortsätta trots partens utevaro.

Grundlagsutskottet påpekar i sitt utlåtande att det förefaller som en onödigt lång tid att hålla någon i förvar i ett dygn för att trygga domstolens verksamhet. Syftet med bestämmelsen är nämligen att eliminera störningen, inte att bestraffa den som orsakat störningen. Därför vill grundlagsutskottet att bestämmelsen kompletteras med att den som tagits i förvar ska frigges omedelbart när frihetsberövandet inte längre är nödvändigt för att garantera att domstolen fungerar utan störningar. Lagutskottet föreslår att momentet ändras i enlighet härmed. Samtidigt påpekar utskottet att domstolen omedelbart ska underrätta den som ansvarar för att en per-

son hålls i förvar om att behovet av hållande i förvar upphört.

17 kap. Om bevisning

36 §. Paragrafen har regler för vilka åtgärder som kan vidtas mot ett vittne som uteblir utan laga förfall eller avlägsnar sig utan lov. Regeringen föreslår att *1 mom.* ändras så att ett sådant tredskande vittne inte får berövas sin frihet längre än fem dygn.

Utskottet tycker att ändringen är motiverad i och med att den ger större möjligheter att säkerställa rättegången också när ett inkallat vittne medvetet undviker att infinna sig i rätten. Grundlagsutskottet menar dock i sitt utlåtande att det är viktigt att komplettera bestämmelsen med att tagande i förvar inte får ta en längre tid än vad som är nödvändigt för att säkerställa rättegång. Lagutskottet föreslår att momentet kompletteras med en bestämmelse om detta.

Regeringen föreslår också att paragrafen får ett nytt *2 mom.* om förhandshämtning. Bestämmelsen ger domstolen rätt att bestämma att ett vittne eller någon annan som ska höras personligen i bevisyfte ska hämtas till sammanträdet, om personen uppför sig på ett sätt som ger anledning att anta att han eller hon inte kommer att följa uppmaningen att infinna sig i domstolen. Utskottet är för förslaget men vill trots allt understryka att domstolen noga bör överväga innan den bestämmer om hämtningen, eftersom hämtning utifrån antaganden ingriper i den personliga friheten.

I det nuvarande *2 mom.* står det att ett förelagt vite inte får dömas ut om ett vittne hämtas till domstolen. Vidare föreskriver det nuvarande *3 mom.* att kostnaden för inställandet inför rätten ska bestridas av vittnet. Eftersom det nya *2 mom.* inte bara gäller vittnen bör även de gällande *2 och 3 mom.* enligt lagutskottets mening ändras för att det inte ska uppstå oklarhet om vem som är skyldig att betala kostnaderna för hämtningen till domstolen.

Utskottet föreslår följaktligen att i *3 mom.* tas in en bestämmelse om att ett förelagt vite inte får dömas ut, om man lyckats hämta ett vittne eller någon annan som ska höras personligen i be-

vissyfte till domstolen. I analogi härmed föreslår utskottet en generell bestämmelse i *4 mom.* om att den som domstolen bestämt ska hämtas till domstolen är skyldig att betala hämningskostnaderna.

45 §. I paragrafen föreskrivs på vilka villkor domstolen kan bestämma att sinnestillståndet hos en svarande i brottmål ska undersökas och om rätten att söka ändring i ett sådant beslut.

Efter att regeringen lämnat sin proposition har paragrafen kompletterats med två nya moment. Utskottet har placerat in dessa som nya *3 och 4 mom.* Till följd härav blir *3 och 4 mom.* i propositionen *5 och 6 mom.*

Den ovan avsedda lagen om ändring av *17 kap. 45 §* i rättegångsbalken (783/2005) träder i kraft den 1 oktober 2006. Det betyder att den nu aktuella paragrafen kan träda i kraft tidigast då.

Ingressen. Till följd av de ändringar utskottet föreslagit i *17 kap. 36 och 45 §* måste också *ingressen* ses över.

3. Lag om ändring av förundersökningslagen

4 §. Paragrafen får ett nytt *4 mom.*, som breddar åklagarens möjligheter att bestämma att förundersökningen ska avslutas. Enligt momentet kan åklagaren på framställning av undersökningsledaren bestämma att förundersökningen ska avslutas, och kostnaderna för en fortsatt undersökning skulle stå i klart missförhållande till arten av det ärende som utreds och den eventuella påföljd som är att vänta, eller om det på basis av redan vidtagna förundersökningsåtgärder är övervägande sannolikt att åklagaren skulle låta bli att väcka åtal på någon annan grund än en åtalseftergiftsgrund av påföljdsnatur enligt *3 mom.* För att förundersökningen ska kunna avslutas krävs dessutom att något viktigt allmänt eller enskilt intresse inte kräver att den ska fortsätta.

Regeringen framhåller i propositionsmotiven (s. 65) att syftet med den inledande delen är att möjliggöra en ändamålsenlig och effektiv användning av förundersökningsresurserna. Ut-

skottet håller med regeringen om att det med hänsyn till de samhällseliga resurserna vore viktigt att man kunde koncentrera sig på de grövsta brotten och avbryta undersökningen av vissa mindre när någon begått flera brott. Detta är anledningen till att utskottet tillstyrker momentet. Bestämmelsen innehåller inte den automatiken att så snart någon begått flera brott av varierande svårighetsgrad kan de lindrigaste helt sonika lämnas undersökta. Som det framgår helt klart av bestämmelsen ska kostnaderna för en fortsatt undersökning stå "i klart missförhållande" till arten av det ärende som utreds och den eventuella påföljd som är att vänta. Också i sådana fall kan ett ytterst tungt vägande allmänt intresse kräva att förundersökningen fortsätter, understryker utskottet. Ta t.ex. ett fall där man först genom att undersöka samtliga brott i en större härva får reda på hur omfattande den kriminella verksamheten varit eller hur länge den pågått.

Det är också enligt utskottets mening helt klart att förundersökningen ska återupptas om nya omständigheter framkommit efter att förundersökningen avslutats och dessa ger anledning att ompröva grunderna för det tidigare beslutet. För att tydliggöra detta faktum föreslår utskottet att momentet kompletteras med en bestämmelse om saken. Samtidigt har utskottet gjort en språklig justering, som inte påverkar den svenska texten.

Det är angeläget, menar utskottet, att justitieministeriet och Riksåklagarämbetet i samråd följer hur den nya bestämmelsen tillämpas och att åklagarkåren i förekommande fall får anvisningar för att tillämpningspraxis ska bli enhetlig.

5 §. I 1 mom. räknas upp vad som utreds vid förundersökning. Regeringen föreslår en ny punkt om att det också ska utredas om den misstänkte och målsäganden samtycker till att målet i tingsrätten behandlas i ett skriftligt förfarande enligt 5 a kap. i lagen om rättegång i brottmål.

Grundlagsutskottet anser det vara skäl att nämna samtyckets betydelse på samma sätt som föreslagits i 5 a kap. 1 § 1 mom. 2 punkten och 2 § 1 mom. i lagen om rättegång i brottmål. Grundlagsutskottet vill också fästa uppmärks-

samheten vid att det utifrån lagrummets lydelse inte är helt klart att samtycket vid förundersökningen avses vara ett slags förberedande åtgärd. Påpekandet gäller samtycke från en brottsmisstänkt, eftersom en målsägande kan ge sitt slutliga samtycke redan vid förundersökningen. Lagutskottet föreslår att momentet tydliggörs såsom grundlagsutskottet föreslagit.

Med hänsyn till att målsäganden inte efter förundersökningen behöver upprepa sitt samtycke för ett skriftligt förfarande, är det enligt utskottet viktigt för målsägandens rättsliga ställning att han eller hon informeras om samtyckets betydelse vid den fortsatta behandlingen. I samma veva ska målsäganden informeras om möjligheten att senare återta sitt vid förundersökningen givna samtycke till ett skriftligt förfarande.

Utskottet har dessutom korrigerat en del felaktigheter i momentet.

40 §. I 4 mom. föreskrivs vilka som ska tillställas förundersökningsprotokollet. Utskottet har flyttat om personerna i enlighet med paragrafordningen i 2 kap. i lagen om rättegång i brottmål.

6. Lag om ändring av 1 § i lagen om verkställighet av böter

1 §. *Lagens tillämpningsområde.* I paragrafen räknas upp de lagar vars påföljder verkställs i den ordning som föreskrivs i lagen om verkställighet av böter. Efter det att regeringen lämnat sin proposition har paragrafen kompletterats med ett nytt 2 mom. och 1 mom. 7 punkten har ändrats. Utskottet har sett över förslaget utifrån dessa ändringar.

Ingressen. I och med att paragrafen har ändrats på ovan relaterat sätt bör också ingressen ses över.

Lagmotionerna

Lagmotion 83/2003 rd. Enligt utredning till utskottet är de i motionen föreslagna bestämmelserna inte ändamålsenliga med tanke på minder-

åriga målsägande. Utskottet tillstyrker bestämmelserna enligt propositionen och föreslår följaktligen att lagmotionen förkastas.

Lagmotion 69/2004 rd och LA 73/2005 rd. Enligt utredning till utskottet finns det inte något behov av ett särskilt förbud mot att täcka ansiktet eller uppträda utklädd. Utskottet tillstyrker att bestämmelserna om domstolarnas disciplinärra makt moderniseras i enlighet med propositionen och föreslår följaktligen att lagmotionerna förkastas.

Förslag till beslut

Med stöd av det ovan anförda föreslår lagutskottet

att lagförslag 4, 5 och 7 godkänns utan ändringar,

att lagförslag 1—3 och 6 godkänns med ändringar (Utskottets ändringsförslag) och

att lagmotionerna LM 83/2003 rd, LM 69/2004 rd och LM 73/2005 rd förkastas.

Utskottets ändringsförslag

1.

Lag

om ändring av lagen om rättegång i brottmål

I enlighet med riksdagens beslut
upphävs i lagen av den 11 juli 1997 om rättegång i brottmål (689/1997) 1 kap. 1 § 2 mom.,
ändras 2 kap. 1 a och 3 § och 10 § 1 mom., 3 kap. 10 § 2 mom., 5 kap. 1 § 1 mom., 8 § 3 mom., 13 §
 och 15 § 1 mom., 6 kap. 3 §, 9 § 2 mom., 11 § 1 och 2 mom., 7 kap. 2 § 1 mom. 6 punkten och 9 kap.
 1 a § 1 mom. samt 6 och 9 §,
 av dem 2 kap. 1 a § sådan den lyder i lag 652/2004, 3 § och 9 kap. 1 a § 1 mom. sådana de lyder i
 lag 107/1998, 2 kap. 10 § 1 mom. sådant det lyder i lag 260/2002 och 9 kap. 9 § sådan den lyder i lag
 369/1999,
fogas till 3 kap. 10 § ett nytt 2 mom., varvid det ändrade 2 mom. blir 3 mom., till 5 kap. en ny
 10 a §, till lagen ett nytt 5 a kap., till 6 kap. en ny 3 a §, till 7 kap. en ny 14 a § och en ny 24 § samt en
 ny mellanrubrik före 24 §, till 9 kap. 1 a §, sådan den lyder i nämnda lag 107/1998, ett nytt 3 mom.
 samt till 11 kap. en ny 5 a § som följer:

2 kap.

Om biträdande av part

1 a, 3 och 10 §
 (Som i RP)

3 kap.

Om privaträttsligt anspråk

10 §
 (Som i RP)

5 kap.

Om väckande av åtal

1 § (Ny)

Åklagaren väcker åtal genom att tillställa tingsrättens kansli en skriftlig stämningsansökan. När domstolen anser det befogat kan den bestämma att åklagaren får väcka åtal genom att själv utfärda stämning. *Åklagaren får emellertid alltid själv väcka åtal när målet enligt avsikt skall behandlas i skriftligt förfarande enligt 5 a kap.*

8, 10 a, 13 och 15 §
(Som i RP)

5 a kap.

Om avgörande av mål utan huvudförhandling*Förutsättningar*

1 §

Ett mål kan avgöras utan att huvudförhandling hålls (*skriftligt förfarande*), om
(1 punkten som i RP)

2) svaranden erkänner den gärning som anges i allmänna åklagarens åtal *samt genom en uttrycklig anmälan till tingsrätten avstår från sin rätt till muntlig förhandling* och samtycker till att målet avgörs i skriftligt förfarande,

3) svaranden var myndig när gärningen begicks, (*utesl.*)

4) målsäganden under förundersökningen eller senare skriftligen har meddelat att han eller hon inte yrkar på att huvudförhandling skall hållas, *och*

5) *en huvudförhandling med hänsyn till utredningen i målet också utifrån en helhetsbedömning är obehövlig.*

(2 mom. som i RP)

Förfarandet

2 §

Om förundersökningen eller andra omständigheter ger anledning att anta att det finns för-

utsättningar för skriftligt förfarande, skall svaranden i samband med delgivningen av stämningen, stämningsansökan och ett sådant anspråk som avses i 3 kap. 10 § uppmanas att skriftligen inom en tid som domstolen bestämmer meddela tingsrätten om han eller hon erkänner den gärning som anges i åtalet *samt avstår från sin rätt till muntlig förhandling* och samtycker till att målet avgörs *i skriftligt förfarande. Svaranden skall samtidigt upplysas om vad samtycket innebär för behandlingen av målet.*

(2 och 3 mom. som i RP)

3—6 §

(Som i RP)

Avgörandet

7 och 8 §

(Som i RP)

Kompletterande bestämmelser

9 §

(Som i RP)

6 kap.

Om huvudförhandling

3 §

(1 mom. som i RP)

Huvudförhandlingen får inledas trots ett sådant hinder som avses i 2 § 2 punkten, om

1) svaranden inte har följt en uppmaning om att vid vite *personligen* infinna sig i domstolen, och

(2 punkten som i RP)

3 a §

(1 och 2 mom. som i RP)

Bevisningen tas inte upp på nytt när svaranden är närvarande. Bevisningen skall dock tas upp på nytt om svaranden begär det och svaranden har haft laga förfall för sin utevaro men inte har kunnat anmäla detta i tid, eller om domstolen anser att det är nödvändigt av något särskilt

skäl. *Bevisning skall på svarandens begäran också tas upp på nytt om det under huvudförhandlingen med stöd av 1 mom. har lagts fram bevisning som svaranden inte underrättats om i samband med stämningen.*

9 och 11 §
(Som i RP)

7 kap.

Om behandlingen av brottmål där målsäganden ensam för talan

2 och 14 a §
(Som i RP)

Hörande av åklagaren

24 §
(Som i RP)

9 kap.

Om rättegångskostnader

1 a, 6 och 9 §
(Som i RP)

11 kap.

Om domstolens avgörande

5 a §
(Som i RP)

Ikraftträdandebestämmelsen
(Som i RP)

2.

Lag

om ändring av rättegångsbalken

I enlighet med riksdagens beslut *upphävs* i rättegångsbalken 15 kap. 14—16 § och 29 kap., av dem 15 kap. 15 och 16 § sådana de lyder i lag 21/1868 samt 29 kap. sådant det lyder delvis ändrat i nämnda lag och i lag 362/1960, *ändras* 6 kap. 5 § 2 mom., 12 kap. 33 §, 14 kap. 6 och 7 § samt 17 kap. 9 § 2 mom. *och* 36 (*utesl.*) och 45 §, sådana de lyder, 6 kap. 5 § 2 mom. i lag 1052/1991, 12 kap. 33 § samt, 17 kap. 9 § 2 mom. (*utesl.*) i lag 690/1997, 14 kap. 6 och 7 § i nämnda lag 362/1960 samt 17 kap. 36 § i lag 571/1948 och i nämnda lag 690/1997 och 45 § i nämnda lag 571/1948 samt i lagarna 494/1969 och 783/2005, samt, *fogas* till 2 kap. 6 §, sådan den lyder i nämnda lag 1052/1991, ett nytt 2 mom. (*utesl.*) som följer:

2 kap.

Om domförhet

6 §

rande enligt 5 a kap. i lagen om rättegång i brottmål (689/1997) är tingsrätten domför med ordföranden ensam.

—————
Vid avgörande av brottmål i skriftligt förfä-

6 kap.

Huvudförhandling i tvistemål5 §
(Som i RP)

12 kap.

Om parterna

33 §

En part eller en person som skall höras får tas i förvar, om domstolen har bestämt att personen i fråga skall hämtas till domstolen. Frihetsberövandet får inte räkna längre än fem dygn, transporttiden inräknad. *Frihetsberövandet får ändå inte räkna längre än vad som är nödvändigt för att säkerställa rättegången.*

(2 mom. som i RP)

14 kap.

Om handläggning av mål inför rätta6 §
(Som i RP)

7 §

(1 mom. som i RP)

Om rättegångsboten i en sådan situation som avses i 1 mom. inte är en tillräcklig åtgärd för att avhjälpa störningen, kan domstolen bestämma att den som är personligen närvarande i rätten omedelbart skall tas i förvar och hållas i förvar i högst 24 timmar. *Den som tagits i förvar skall friges så snart förvaret inte är nödvändigt för att säkerställa att rättegången kan fortgå ostörd.* Om en part tas i förvar skall domstolen pröva om behandlingen av målet kan fortsätta trots partens utevaro.

(3 mom. som i RP)

17 kap.

Om bevisning9 §
(Som i RP)

36 §

Ett vittne som uteblir utan laga förfall eller avlägsnar sig utan lov skall dömas till förelagt vite, och om domstolen inte beslutar att fortsätta behandlingen av målet senare, kan den bestämma att vittnet genast skall hämtas till domstolen. Beslutar domstolen att behandlingen av målet skall fortsättas vid ett senare sammanträde, skall den förelägga vittnet ett högre vite eller, då orsak finns, bestämma att vittnet skall hämtas till det senare sammanträdet. Ett vittne som skall hämtas får tas i förvar. Ett vittne får inte vara berövat sin frihet av orsaker som avses i detta moment längre än fem dygn, transporttiden inräknad. *Frihetsberövandet får ändå inte räkna längre än vad som är nödvändigt för att säkerställa rättegången.*

(2 mom. som i RP)

Om *en i 1 eller 2 mom. avsedd person* hämtas till domstolen får ett förelagt vite inte dömas ut. *(Nytt)*

En person som förordnats bli hämtad till domstolen med stöd av denna paragraf skall stå för kostnaderna för hämtningen. (Nytt)

45 §

(1 och 2 mom. som i RP)

Innan ett beslut om avtjänande av hela strafftiden i fängelse enligt 2 c kap. 11 § i strafflagen fattas, skall den åtalade förordnas att genomgå sinnesundersökning. Domstolen skall samtidigt begära ett utlåtande om huruvida den åtalade skall anses vara synnerligen farlig för någon annans liv, hälsa eller frihet. *(Nytt)*

För ny behandling enligt 2 c kap. 12 § i strafflagen av frågan om avtjänande av hela strafftiden i fängelse skall Helsingfors hovrätt begära ett utlåtande om huruvida den som avtjänar hela strafftiden alltjämt skall anses vara synnerligen farlig för någon annans liv, hälsa eller frihet. *(Nytt)*

(5 och 6 mom. som 3 och 4 mom. i RP)

Ikraftträdandebestämmelsen
(Som i RP)

3.

Lag**om ändring av förundersökningslagen**

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i förundersökningslagen av den 30 april 1987 (449/1987) 5 § 1 mom. och 40 § 4 mom., sådana de lyder, 5 § 1 mom. i lag 645/2003 och 40 § 4 mom. i lag 427/2003, samt *fogas* till 4 §, sådan den lyder i nämnda lag 645/2003, ett nytt 4 mom. som följer:

4 §

Åklagaren kan också på framställning av undersökningsledaren bestämma att förundersökningen skall avslutas, om kostnaderna för en fortsatt undersökning skulle stå i klart missförhållande till arten av det ärende som utreds och den eventuella påföljd som är att vänta, eller om det på basis av redan vidtagna förundersökningsåtgärder är övervägande sannolikt att åklagaren skulle låta bli att väcka åtal på någon annan grund än en sådan som anges i 3 mom. För att förundersökningen skall kunna avslutas förutsetts det dessutom att något viktigt allmänt eller enskilt intresse inte kräver att den skall fortsätta. *Förundersökningen skall dock inledas på nytt om det finns grundad anledning till detta på grund av nya omständigheter som framkommit i ärendet.*

5 §

Vid förundersökning utreds

1) brottet, de förhållanden under vilka det har begåtts, *den skada som har förorsakats och den vinning som har erhållits genom brottet*, vilka parterna är samt de andra omständigheter som måste klarläggas för beslut om åtal,

(2 punkten i RP *utesl.*)

2) målsägandens privaträttsliga anspråk, om denne med stöd av 3 kap. 9 § i lagen om rättegång i brottmål har bett åklagaren föra talan angående anspråket,

3) möjligheterna att återställa egendom som har erhållits genom brottet och att verkställa en förverkandepåföljd som döms ut eller skadestånd som betalas till målsäganden med anledning av brottet *samt (Ny)*

4) huruvida (*utesl.*) målsäganden samtycker till att målet i tingsrätten behandlas i ett sådant skriftligt förfarande som avses i 5 a kap. i lagen om rättegång i brottmål *och om även den misstänkte avser att samtycka till ett sådant förfarande.*

40 §

Den som med stöd av 2 kap. 1 § i lagen om rättegång i brottmål har förordnats till *försvarare för den misstänkte* och den som med stöd av 2 kap. 1 a § i nämnda lag har förordnats till *rättegångsbiträde för målsäganden* skall tillställas en kopia av förundersökningsprotokollet.

Ikraftträdandebestämmelsen
(Som i RP)

6.

Lag

om ändring av 1 § i lagen om verkställighet av böter

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen av den 9 augusti 2002 om verkställighet av böter (672/2002) 1 § 1 mom., sådant det
lyder i lag 1206/2005, som följer:

1 §

Lagens tillämpningsområde

I den ordning som föreskrivs i denna lag
verkställs följande påföljder:

(1—6 punkten som i RP)

7) en på statens regressrätt enligt 31 § i brotts-
skadelagen (1204/2005) grundad fordran på den
som ansvarar för en skada *och en fordran som*

*staten har på ersättningstagaren enligt beslut
om återkrav som avses i 42 § 2 mom. i nämnda
lag,*

(8 punkten som i RP)

Ikraftträdandebestämmelsen
(Som i RP)

Helsingfors den 10 februari 2006

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Tuija Brax /gröna
medl. Esko Ahonen /cent
Leena Harkimo /saml
Lasse Hautala /cent
Tatja Karvonen /cent
Petri Neittaanmäki /cent
Heli Paasio /sd

Lyly Rajala /saml
Tero Rönni /sd
Petri Salo /saml
Pertti Salovaara /cent
Astrid Thors /sv
Marja Tiura /saml.

Sekreterare var

utskottsråd Risto Eerola.

